

Halmhyddorna på Kronobergshed

Byggnadsminnen i Kronobergs län

Kungl. Kronobergs regementes vapensköld med Smålands landskapsvapen lejonet, beväpnat med ett armborst.

Halmhyddorna på Kronobergshed

Byggnadsminnen i Kronobergs län

Halmhyddorna på Kronobergshed. Byggnadsminnen i Kronobergs län

Text: Lena Arén, Kulturkonsult

Foto: Lena Arén, Kulturkonsult, maj-oktober 2012

Korrektur: Mona Klüft Carlsson

Omslagsfoto: Karl Johan Krantz

Utgivare: Länsstyrelsen i Kronobergs län

Hemsida: www.lansstyrelsen.se/kronoberg

Layout och tryck: DanagårdLiTHO

Tryckår: 2013

ISBN: 978-91-89285-48-4

Dnr: 439-1403-12

Innehåll

Förord.....	7
Indelningsverket.....	8
Freden och heden	12
Kronobergshed blir mötesplats	14
Mötesplatsernas arkitektur.....	18
Byggnader på Kronobergshed.....	20
Halmhyddor	28
Möten på Kronobergshed.....	36
Naturmiljön på Kronobergshed.....	44
Kronologi Kronobergshed	48
Byggnadsminne.....	49
Illustrationer, källor och litteratur.....	56

Fanförare framför halmhyddorna. Teckning, Jan Krahner infoform.se

Förord

Kronobergshed var Kungl. Kronobergs regementes övningsfält under åren 1778-1919. Soldaterna och befälen var under övningarna förlagda i halmhyddor. Totalt byggdes 137 stycken under åren 1841-1889. Under en tid var två hyddor flyttade till I 11 i Växjö. De är nu åter uppförda vid Kronobergshed.

På Kronobergshed växte ett mindre samhälle upp med en rad byggnader, var och en för sitt speciella ändamål. Officers- och underofficersborgen liksom musikpaviljongen och mathallarna är sedan länge borta. Förutom minnen om livet på heden finns här kvar två halmhyddor, sjukhuset, vapenmagasinet, marketenteriet, smedjan och några militära förråd samt vissa spår efter vägar och byggnadsrester från den tid då Kronobergshed var regementets mötesplats.

Kronobergshed började användas som flygfält på 1920-talet när militären flyttat därifrån. Idag används heden av Friskolan Kronobergshed, Kronobergs segelflygklubb, Alvesta skytteförening och Alvesta brukshundsklubb.

Halmhyddorna blev byggnadsminne år 2002. Våra byggnadsminnen fungerar som samhällets minne. Just byggnader med omgivande miljöer är viktiga för att komma åt berättelser om människan. Vårt kulturarv består av möten. Möten mellan nutid och dåtid, mellan individer och generationer, mellan erfarenheter, kunskap och känslor. Med hjälp av våra byggnadsminnen är det möjligt att berätta om länet och dess historia. Byggnadsminnet Halmhyddorna Kronobergshed omfattar en officershydda och en manskapshydda, det som återstår av de 137 hyddor som militären sov i under övningarna på heden. Denna skrift ingår i länsstyrelsens nya skriftserie om byggnadsminnen i Kronobergs län. Förhoppningen är att byggnadernas historia ska väcka intresse och bli mer känd. Författare är kulturhistorikern och skribenten Lena Arén, Alsterbro.

Kristina Alsér
Landshövding

Heidi Vassi
Länsantikvarie

Indelningsverket

Karl XI beslöt tillsammans med Sveriges riksdag 1682 att införa indelningsverket, som fanns kvar fram till 1901-års övergång till allmän värnplikt. Enligt kungens förordning skulle de indelta truppernas årliga möten ske ”på en slätt och tjänlig plats vid någon skog eller kronones jägarebacka, hvarest regementet campera kan”. Indelningsverket var ett unikt svenskt sätt att hålla en övad krigsmakt, finansierad enligt naturhushållningens principer grundat på jordens avkastning.

I Kronobergs län infördes indelningen under åren 1684-1685. Indelningsverkets grundidé var att befria allmogen från ovissa utskrivningar till hären och ersätta tillfälliga knektar med bofasta soldater. Inom indelningsverket var det bönderna som rekryterade soldaterna och stod för de kostnader som var förknippade med utrustningen. Varje soldat fick ett torp och en bit mark som skulle räcka till honom och hans familj, allt reglerat i legokontraktet. Var jordlotten liten kompenserades han med utsäde och hö av bönderna. Som gentjänst skulle soldaten vara beredd att göra militärtjänst närhelst det behövdes. Hur livet kunde gestalta sig för en soldatfamilj kan du läsa om i Vilhelm Mobergs roman Raskens. Konstnären Albert Engström skildrar också sitt soldatliv i boken Mitt lif och leverne.

Systemet fungerade som en frivillig krigstjänstgöring för den enskilde individen samtidigt som det var ett tvång för bönderna att utrusta soldater. Varje härad skulle mobilisera ett kompani och varje landskap ett regemente. Även om grundtanken var att krigstjänstgöringen var frivillig, var det ett sätt för lokalsamhället att kunna utnyttja lediga män utan gårdar eller andra förpliktelser. Under 1800-talet genomfördes flera

Klas Alfrek – Albert Engströms teckning av sin kamrat under värnpliktstiden.

olika reformer av den svenska krigsmakten. Indelningsverket var i bruk fram till 1901 då allmän värnplikt infördes och regementet flyttade 1919 från Kronobergshed till Växjö.

Följande redogörelseförfattning i *Wäro*
föreståndares anstaltsens legokontrakt, bekräftar

den 28 September 1885

Ex officio
Carl J. Ahlberg

Legokontrakt

emottaga vid den 14. Björstorp Södergård
vid *Sjunde* kompani af Kongl. Wänerbergs regemente och
föreståndare *Carl J. Ahlberg* af *Karlsson Björstorp*
som är född i *Sjunde* socken af *Kronobergs* län den
14. September 1865.

1:o Skatt: 5 kr. som betalas till *Björstorp* vid kontraktets
uppgörande.

2:o Lön: 20 kr. som betalas efter det hemställe *Björstorp* vid
redogörelseförfattningens utställning till honom utbetalas.

3:o Soldatens årliga förmåner:

a) Penningar: 95 kr. som betalas till *Sjunde* i September
vidan *Sjunde* kompaniets förmåner uppgöras, för att af honom för soldatens
räkning, i vederbörande kassa. Majte Nöjda Kungälv den 9 November 1871,
i uppgörelse med honom och återbetalas 99 kr. som utbetalas med ena hälften
den 20 September och återstående hälften den 14 Mars nästkommande.

b) ~~Penningar: 100 kr.~~ ~~helt-fot~~ ~~kanon~~, ~~Blindad~~ ~~helt-fot~~ ~~kanon~~,
~~Kanon~~ ~~helt-fot~~ ~~kanon~~, ~~Hälsa~~ ~~helt-fot~~ ~~kanon~~.

c) ~~Ätt~~ ~~helt-fot~~ ~~kanon~~.

d) Helt för 2. och 2. för *Sjunde* i torpet.

Som tillräckligt betas af *Sjunde* i torpet tillkommande utbetalning för *Sjunde*
och *Sjunde* för *Sjunde* i torpet, hvar i torpet är betalt.

Det betalas med *kr.* *kr.*

e) Lön: *femtiå* för torpet

f) Brände, Barred 2. *femtiå* *helt-fot* *kanon* 6. *helt-fot* *kanon* 6. *helt-fot* *kanon* 6.
helt-fot *kanon* 3. *helt-fot* *kanon* 3.
helt-fot *kanon* 3. *helt-fot* *kanon* 3.

Efter antagningen skall vid den *helt-fot* *kanon* *helt-fot* *kanon* af soldatens
i vidan *kanon*, som framföras af honom med vidans dragkraft. Vidan *helt-fot*
helt-fot *kanon* i förskott den 14. Mars.

Den indelta armén bestod av fast anställda knektar, båtsmän och ryttare, som levde på sina torp. De indelta förbanden var huvuddelen av året hempermitterade. Arméns ryggrad, de indelta soldaterna, var djupt rotade i myllan. De var bönder snarare än krigare. Soldater med händer som hårdnat kring plog och högaffel och omöjligt kunde rätas ut till regementsenligt riktig honnör. Under några sommarveckor drogs de samman för mönstring och övningar på mötesplatserna. Exercistiden varierade och blev längre med åren.

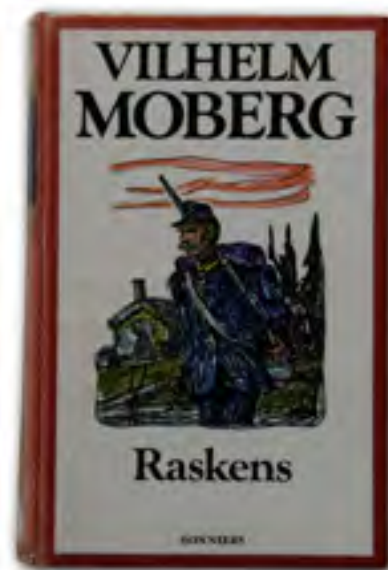
Befälen avlönades med ett statligt boställe knutet till tjänsten samt med intäkter från jordbruket. De levde under fredstid mitt ibland sina soldater. Kronan behövde inte betala ut kontanta löner utan armén och flottan var i fredstid självförsörjande.

De indelta soldaterna övades under fredstid på sitt regementes mötesplats. Mötena var en repetition i vapenbruk och samtidigt en träning i fältlevnad. Att ligga i tält ingick i fältlevnad och gällde både befäl och soldater.

Under 1800-talet fanns ett 40-tal mötes- och lägerplatser för de årliga månadslånga regementsmötena. Totalt omfattade samtliga indelta regementen cirka 30 000 man. Det normala antalet för ett regemente var 1 200 man fördelade på åtta kompanier om 150 man. De småländska regementena var något mindre, 1 100 man.

Varje socken var indelad i mindre områden, rotar, som var och en ansvarade för en soldat. Detta innebar, bland mycket annat, att bönderna i roten skulle förse sin soldat med tre munderingar. Uniformen, förstamunderingen, förvarades med

Romanen Raskens av Vilhelm Moberg.

sigill i en kista hos en av bönderna. Den fick bara användas i händelse av krig eller generalmönstring, samt möjligen vid regementsmötena, och kontrollerades noga av en officer varje år. Andramunderingen kunde förvaras antingen hos en bonde eller hemma hos soldaten. Detta var en något äldre uniform som användes vid övningar och kyrkparaderna på söndagarna. Tredje munderingen var oftast sliten och omodern och användes av soldaten vid arbetskommenderingar. När uniformen var helt utsliten övergick den ofta i soldatens ägo.

Utställning på Armémuseum 2012.

Freden och heden

Sveriges deltagande i Napoleonkrigen avslutades med fälttåget mot Norge 1814. Sedan dess har Sverige som nation inte varit i krig. Under den begynnande långa fredsperioden uppfördes fler och fler byggnader på Kronobergshed. Militären vistades länge tid på övningsfältet så bättre byggnader för manskap och hästar blev nödvändiga.

Generalmönstring skulle hållas vart tredje år men i praktiken genomfördes de mera sällan. Vid generalmönstringen inspekterades regementet av kungen, en general eller landshövdingen. Nya rekryter antogs och gamla knektar avskedades. Vid mönsterbordet satt generalen som mönsterherre samt landshövdingen. Varje soldat ropades upp och granskades. Regimentet paraderade, övade marsch, vändningar och svängningar i kompani och bataljon, anfall med lösa skott samt målskjutning.

Regementsmöten på heden var en årlig återkommande tilldragelse. Inryckningen utgjorde höjdpunkten i soldatens och regementets liv. Uppvisningar av uniformsprakt, marsch-

skicklighet med strama formeringar med fanor och spel gjordes. Större delen av övningstiden gick till gevärsexercis. Det övades marscher fram och tillbaka över fältet, i spikraka linjer. Målskjutning och fälttjänst förekom också. Under övningsperioderna skulle soldaterna lära sig uppställning i formation för att anfälla fienden, gräva skyttevärn och laga mat i provisoriska kokgröpar. Efter några veckors exercis skulle uppvisning ske inför regementschefen.

Officersborgen vid Oscar II:s besök på Kronobergshed 1893.
Vykort, Mats Nässerts bildarkiv.

Utställning på
Armémuseum
2012.

Kronobergshed blir mötesplats

Växjö var mönstrings- och övningsplats från 1623. År 1777 bestämdes att mötesplatsen skulle flyttas till Dansjö ryd, det blivande Kronobergshed som regementet arrenderade av bönderna i Dansjö. Militären behövde större öppna ytor att öva på, en central plats inom regementets rekryteringsområde. År 1884 köpte staten Kronobergshed efter ett försvarsbeslut om ökad bevärningsutbildning. Kungl. Kronobergs regemente vapenövades under åren 1778-1919 på Kronobergshed. Kronobergshed fick öknamnet Pinobergshed.

Under slutet av 1700-talet fanns inga byggnader på Kronobergshed, utan alla bodde i tält och maten lagades i kokgropar utomhus. Tälten byttes så småningom mot halmhyddor. På Kronobergshed uppfördes totalt 137 stycken under åren 1841-1889, fördelade på hyddor för vakt- och musikpersonal, officerare och manskap. Hyddorna kom att användas som sommarförläggning fram till övningsplatsens avveckling vid regementets flytt till Växjö.

På heden växte ett mindre samhälle upp med en rad byggnader, var och en för sitt speciella ändamål. Officers- och underofficersborgen liksom musikpaviljongen och mathallarna är sedan länge borta. Kvar finns två halmhyddor, sjukhuset, gevärsförrådet, marketenteriet och militärsmedjan. Dessutom finns spår efter vägar och rester av byggnader som påminner om den tid då Kronobergshed var regementets främsta utbildningsplats. I 141 år var regementet förlagt till heden. Regementet bestod av åtta kompanier: Livkompaniet, Skatelöv, Kinnevald, Norrvidinge, Ljungby, Södra Sunnerbo, Allbo och Norra Sunnerbo.

I mitten av maj ryckte befäl och ett mindre antal soldater in till befälsmöten, där officerarna skulle förbereda de kommande övningarna. Någon vecka senare var det tid för

rekrytmötet. De nyantagna indelta knektarna visades upp för befälen. Efter ytterligare drygt en vecka var det dags för beväringarna, de första värnpliktiga soldaterna. I början av juni anlände huvuddelen av de indelta knektarna för några veckors övning fram till midsommartid. Under indelningsverkets sista tid, åren kring 1900, var det vanligt att de stora mötena förlades till månadsskiftet augusti-september. Resten av året nyttjades marken till färbete.

Arbetet inför sommaren inleddes i december, då regementets proviantdirektion samlades för att förbereda proviantauktioner. I februari genomfördes dessa auktioner. Köpmän och bönder fick lämna anbud på försäljning av mat, brännvin och halm till den kommande säsongen. Vad som köptes in kan man läsa i arméns provianteringsstat från 1860-talet gällande knektarnas mathållning.

Dag 1 - mjukt bröd, ärter, salt kött.

Dag 2 - mjukt bröd, korngryn, torrt kött.

Dag 3 - mjukt bröd, ärter, färskt kött, sill.

Dag 4 - mjukt bröd, rågmjöl, sill, smör.

Dag 5 - mjukt bröd, korngryn, salt kött.

Dag 6 - mjukt bröd, ärter, salt fläsk.

Dag 7 - mjukt bröd, rågmjöl, torrt fläsk, sill, smör.

Soldatmat.

I Moheda hembygdspark står en officershydda från Kronobergshed.

En kompanisköld satt på varje soldattorp – Kongl. Kronobergs regemente Norrvinge kompani n:o 76.

Kinnevalds kompaniskylt.

Mötesplatsernas arkitektur

För de indelta och värvade regementena har det funnits drygt 40 mötes- och lägerplatser i landet. De äldsta indelta regementenas mötesplatser hade namn som slutade på -hed, -mo, -slätt eller -läger. Några fanns redan på 1600-talet.

De indelta förbandens övningsplatser kallades mötesplatser, därför att det krävdes av befäl och manskap att årligen mötas där och genomföra övningarna. Den del av mötesplatsen där förläggning, matlagning och utspisning ordnades kallades läger eller lägerplats. Sedan gammalt har det funnits regler för hur militärbyggnader ska utformas. När indelningsverket inrättades styrdes försvarets byggnadsföretag centralt. Karl XI lät officeren och arkitekten Erik Dahlbergh göra ritningar på de olika befälskategoriernas bostäder. Mötesplatserna var i början obebyggda. Det var först mot mitten av 1800-talet som de började bebyggas. De första byggnader som ritades var sjukhus.

På mötesplatserna fanns en mångfald av byggnader för olika ändamål. De indelta regementenas officerare och underofficerare fick, i motsats till manskapet, själva sörja för sin mathållning och förläggning den tid de tjänstgjorde. Den äldsta bebyggelsen bestod därför av mässar och bostadshus som befälet byggt på egen bekostnad. Till att börja med var dessa byggnader enkla, men i takt med mötesplatsens ökade användning blev de allt större, bekvämare och mer utsmyckade. Officerarnas mässbyggnader utvecklades för nöjes skull med öppna verandor, torn och stora utrymmen för festlig samvaro. På Kronobergshed byggdes officersborgen samt en byggnad för underofficerarna.

På Tånga hed bodde soldaterna i tält.
Vykort, foto Gustaf Nilsson, Borås.

Arméns mötes- och lägerplatser.
Tre mötesplatser med halmhyddor:
1. Kronobergshed.
2. Kulltorp.
3. Ljungbyhed.

Byggnader på Kronobergshed

Genom det stora antalet halmhyddor blev Kronobergshed landets mest bebyggda mötesplats, drygt 170 byggnader uppfördes med ett trettiotal olika funktioner. I mitten av 1800-talet byggdes förläggningar både för befäl och manskap samt sjukhus, trossbod, mathallar, marketenteri, smedja, bageri och arrest. Några av byggnaderna finns fortfarande kvar - två halmhyddor, sjukhuset, gevärsförrådet, smedjan och marketenteriet.

De flesta av halmhyddorna på Kronobergshed var ursprungligen placerade i östra delen av heden. Halmhyddorna var uppställda enligt förebild från de romerska härlägren. De var placerade med fronten ut mot exercisplatsen och bakom dem stod på rad alla småhus för mathållning och latriner. Hyddorna var byggda i kompanigator med kompanichefens hydda i slutändan på varje gata. Åtta hyddor stående mittemot varandra bildade på varje sida tältgator under planterade träd.

Två halmhyddor har bevarats på Kronobergshed, en officers- och en manskapshydda. En hydda är flyttad till hembygdsparken i Moheda. De två hyddorna har en tid varit uppförda på I 11:s område i Växjö och ägdes då av Fortifikationsverket. Efter avvecklingen av I 11 övergick de till Vasakronan AB. De skänktes därefter till föreningen Hemvärnsgården. Hyddorna flyttades från I 11:s område i Växjö tillbaka till Kronobergshed. Nu är det återigen aktuellt att flytta dem, denna gång från skolgården vid Friskolan Kronobergshed.

Halmhyddorna låg på rad. I bakgrunden ligger bageri och proviantmagasin. Vykort från 1910, ateljé Tillander, Grännaforssa. Mats Nässerts bildarkiv.

Kronobergshed 1889.
Fortifikationsverket.

Officersborgen med park.
Vykort Berglund, Brevik.

Officersborgen byggdes på 1860-talet. Den var hedens mest påkostade och utsmyckade byggnad, byggd för fest och samvaro. Invändigt fanns en stor sal med musikläktare. Huset hade också en veranda omgiven av en park. Att sitta på punschverandan och dricka punsch och puffa på en cigarr var det mest trendiga man kunde göra. Att punschen var populär på officersmässen vittnar namn som Kavalleripunsch och Militärpunsch om. I anslutning till parken väster om officersborgen fanns en musikpaviljong byggd 1892, i folkmun kallad Tutaryd. Här underhöll regementets musikkår Kronobergarna under sommarhalvåret. Musikpaviljongen såldes senare till Skansen i Stockholm. Väster om Officersborgen låg underofficerarnas vitmålade hus, byggd 1876. Den byggnaden fick vara kvar i många år eftersom den byggdes om till ålderdomshem.

Ett rödmålat sjukhus uppfördes på hedens sydvästra sida år 1865 och fungerade ända fram till 1919. Det sista

som hände var att regementet drabbades av spanska sjukan och fem befäl och tjugo soldater avled på sjukhuset. Huset övertogs av Hemvärnet 1951. År 2007 byggdes huset om till skola för Friskolan Kronobergshed.

Gevärsförrådet är ett rött timrat hus i två våningar från 1875. Det ligger intill landsvägen Alvesta - Moheda. På bottenvåningen genomfördes vapenvård och allt materiel för målskjutning förvarades där. På andra våningen stod gevären.

Militärsmedjan, en tegelbyggnad uppförd 1901, kallades för Solhem och ligger öster om landsvägen mellan Alvesta och Moheda.

De åtta kompanierna hade från 1780-talet varsin friluftsmatsal i den östra delen av lägret. Matsalarna är alla lika stora, 17x13 m och består av en öppen yta omsluten av en 1 m hög stenmur täckt med grästorv. Ingången ligger i ena kortändan. I varje hörn av matsalen fanns kokgropar där soldaterna lagade sin mat över öppen eld. Soldaterna lagade och åt sin

Sjukhuset ombyggt till Kronobergsheds friskola.

Smedjan kallades för Solhem.

Gevärsförrådet.

mat utomhus för att vänjas vid fältmässiga förhållanden. Upplyst av kokeldarna och månskenet åt man den nedsotade och sandknastrande soppan. Det var friskt och luftigt och ibland satte regn och virvelvindar med sand krydda på maten. Den bestod av ärter med fläsk eller sluring: köttsoppa med korngryn. Mjukt bröd, salt eller torkat kött, sill och salt fläsk serverades också. Friluftsmatsalarna var i bruk under cirka hundra år.

När soldaterna for till mötesplatsen för att exercera tog de med matsäcksskrin vars innehåll härsknade och spred en karakteristisk odör i lägret. Handla kunde man också göra på marketenteriet som var ett försäljnings- och serveringsställe för manskapet, med ett sortiment som liknande en kiosk eller ett kafé. Den dagliga dosen brännvin per man var i mitten av 1800-talet fastställd till 5,2 cl men på 1870-talet introducerades kaffet och tio år senare ersattes brännvinet med kaffe. Vakthus och expeditionshus byggdes på 1880-talet.

Ordningen på övningsheden övervakades av lägervakten. Arresten kallades för Fridhem. Militär disciplin har alltid upprätthållits med straff. I äldre tider var bestraffningen ofta mycket hård. Kroppsstraff var vanliga, alltifrån att bära på flera gevär under några timmar, till spöslitning och dödsstraff

Friluftsmatsal. Vykort från 1910-talet.

Vakt- och expeditionshus.Vykort.

samt så kallat kvalificerat dödsstraff, vilket innebar fruktansvärd misshandel före avrättning. Långt in på 1800-talet var prygel ett tillåtet straff som kunde utmätas för slarv, försumlighet eller andra misstag. I en visa från 1895 skildras det helvete och den förnedring som knektarna kunde uppleva på Kronobergshed. Trösten var brännvinet.

Hösten 1919 flyttade regementet in till nya kaserner i Växjö. En minnessten restes på Prästkullen i norra delen av heden. Den flyttades senare för att ge plats åt Kronobergs segelflygklubb och står nu vid hedens östra sida intill landsväg 126. Texten lyder:

Kungl. Kronobergs Regemente vapenöfvades 1778-1919 på denna sin mötesplats Kronobergshed. Regementet reste stenen 1919.

Halmhyddor

Förläggningens utformning på regementens mötesplatser var noggrant reglerad och fick inte ändras annat än på kungens order. I ett kungligt brev den 14 december 1833 till Krigskollegium skriver Karl XIV Johan följande: "... som enligt vårt nu mera fattade Nådiga beslut armén vid uppbrott till krig icke kommer att medtaga tält hvilka utan motsvarande nytta i afseende å soldatens bevarande, äro för arméns rörlighet hinderlige."

År 1836 uppförde chefen för Kronobergs regemente, överste Carl Wrede, en halmhydda vid Ladugårdsgärde i Stockholm. Avsikten var att hos Karl XIV Johan få stöd för att förlägga den indelta armén i hyddor vid de årliga regementsmötena. Wredes halmhydda är tillsammans med fem andra typer av hyddor, beskriven i överstelöjtnant Meijers uppsats Om lägerhyttor och deras sammansättning. Att Meijer kunde föreslå så undermåliga hyddor är svårt att förstå. De är alla, utom halmhyddorna, mer eller mindre nedgrävda i marken. Inte en enda av Meijers hyddor blev uppförda på någon mötesplats. Kronobergs regemente fick dock på prov bygga 64 stycken halmhyddor på sin mötesplats. De var av samma typ som Wrede hade uppfört på Ladugårdsgärde.

Vid Kronobergshed växte antalet halmhyddor under åren. År 1859 utökades de ursprungliga 64 hyddorna med ytterligare 24 stycken, år 1864 byggdes fem, 1873 uppfördes 20 och 1889 ytterligare 24, tillsammans 137 stycken.

Hyddorna på Kronobergshed var rödstrukna. Färgen var en blandning av tjära och rödfärg. Rödfärgen var bara till för utseendets skull, för den gjorde inte taken tätare eller mer beständiga. Konspetsen på taket gjordes lyftbar inifrån för att kunna tjäna som ventilationsskorsten. Luften blev mycket dålig under natten i det trånga utrymmet.

Överfärläkare Edholm som besökte Kronobergshed sommaren 1877 skriver så här i sin rapport:

"Att halmtälten å Kronobergshed i väsentlig mån bidragit till ett i allmänhet godt helsotillstånd synes framgå af regementets sjukrullor, och vistelsen under sena vårar på den blåsiga och kalla höglänten hade säkerligen dem förutan medfört ett långt större antal sjukdomar i andedräftsorganerna, än nu varit förhållandet. Efter i orten gängse pris kan ett halmtält, egentligen beräknat för 25 man, erhållas för omkring 125 kronor. Halmen, om den är aflämplig beskaffenhet och väl lagd, kan äga bestånd 16-17 år, då virket återstår och till stor del kan användas ånyå. Till hvarje tält åtgår omkring 100 pund (42,5 kg) täckhalm; 10 man anses kunna bygga ett halmtält färdigt på lika många timmar. När nya halmtält uppföras, böra de egentligen ej förläggas på samma ställen som de gamla, der marken genom tältens långvariga begagnande kan vara i mer eller mindre mån inficerad. Genom markens uppgräfning och nedläggande af grusbäddar förtagas dock olägenheterna häraf. Halmtälten äga flera företräden framför vanliga tält, hvilka, oafsedt andra brister, för Sveriges klimat, synnerligen i landets kallare trakter, äro ganska olämpliga samt dessutom dyra och föga varaktiga. Äfven i jemförelse med träbaracker synas halmtälten äga flera fördelar. Inom tyska hären är halmhyddornas användbarhet allmänt erkänd."

Trots de goda omdömena av både militärläkare och soldater blev spån- och halmhyddorna endast uppförda vid de tre mötesplatserna Kronobergshed, Kulltorp och Ljungbyhed. Vid Kalmar regementes mötesplats Kulltorp fanns på 1870-talet 65 halmhyddor. På Ljungbyhed uppförde kavalleriförbanden åtta halmhyddor 1872. Det blåsiga läget på platsen och den korta halmen gjorde dock att halmtäckningen inte låg kvar på taken. Regementschefen lät därför byta till takspån på de 20 spånhyddor som byggdes 1876.

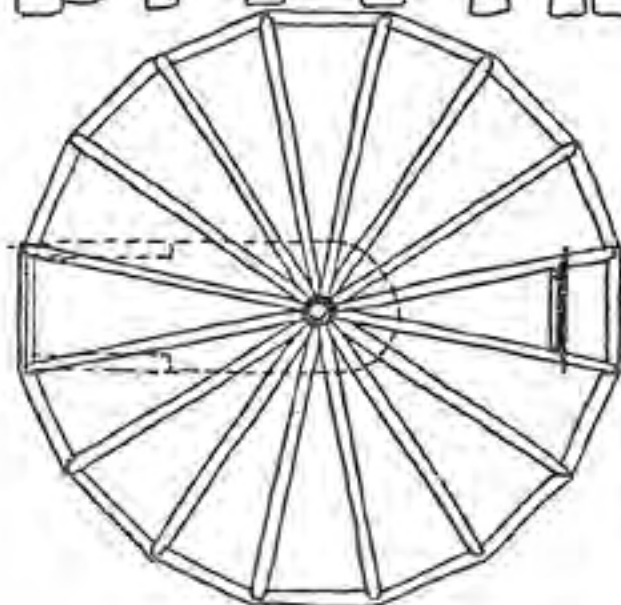
Arkitekt O. Lindborg gjorde 1914 en uppmåtningsritning med beskrivning av en halmhydda.

”Golvet i manskapstältet var av hård stampad jord, som täcktes med halm och tätades runt omkring med friskt granris. Endast mitt för ingången fanns ett litet brädgolv med två smala bänkar. I officerstältet var hela golvet av spåntade bräder på underlag av plank. Takhalmen bands fast vid smala träribbor av kluvna björkstammar. Toppventilen som öppnades genom att stången (b) ställdes på hyllan (a). När ventilen var sluten hängde stången (b) på sidan av hyllan (a). I hyddorna fanns träpinnar att hänga persedlarna på. Skåp ingick ej i inredningen, utan ränseln var förvaringsplatsen för persedlarna.”

Hyddorna var 16-kantiga pyramider med samma omfång som runda 25-manna tält och de rymde 16 man. De hade en diameter på 5,2 m och en höjd på 3,7 m. Hyddan vilade på en murad grund som höjde sig ett par fot över marken. Halmhyddans tak var byggt av 16 stycken 3 tums granstörar. Det gick åt 1 000 kg halm för att täcka taket som

Runt halmhyddorna planterades träd för att ge lite skugga.
Vykort, Mats Nässerts bildarkiv.

GOLVET I MANSKAPTÄLTEN
UTFÖRES AV HÄRT STAMPAD
JORD SOM BELÄGGES MED
LÅGERHALM OCH TÄTAS RUNT
OMKRING MED FRISKT GRÄSKIS.
ENDAST MITT FÖR INGÅNGEN
FRAM TILL MITTEN FINNS
ETT LITET DRÖGGOLV MED
TVA SMÅA DÄCKAR.
I OFFICERTÄLTEN ÄR HELA
GOLVET AV SPÄNTADE BRÄDER
PÅ UNDERLAG AV PLANK.
HALMEN BINDES FAST VID
SMÅA TRÄBJÖCKAR AV KLIVNA
UNGA BJÖRKSTÄMMAR.

var bundet med ståltråd på raftar. Halmen som användes till taken kom från böndernas råg eller vete. Säden skördades på hösten och efter tröskningen blev långhalmen kvar. Halmhyddorna var omgärdade av staket för att traktens boskap inte skulle äta upp stråtaken. Bra och vällagd halm beräknas hålla i 30 år innan den måste läggas om. Halm isolerar bra vilket gör att tälten höll värmen vid kyligt och regnigt väder och var relativt svala i sommarhettan.

Kompanicheferna bodde i egna hyddor med fönster, två stora och ett litet triangelformigt över dörren. Dessa var byggda på deras egen bekostnad, klädda med förhyningspapp och målade eller tapetserade invändigt. Tapetseringen minskade eldfaran eftersom det hindrade halmstråna från att hänga ner över stearinljusen som officerarna hade rätt att ha tända i sina hyddor.

Manskapshyddorna saknade trägolv och dagsljuset kom enbart från det fönster som fanns över ytterdörren. År 1881 lades trägolv in och fönster sattes upp mitt emot dörren. Luftväxlingen skedde genom toppen på hyddan som var täckt med en konisk träventil. Nattetid sov soldaterna med fötterna mot mitten med ränselarna som huvudkudde och vapenrockarna till täcken. Kläderna hängdes på träpinnar fästade på takåsarna. Här förvarades också remsor och gevär, vardags- och helgdagskläder.

Den allra sista halmhyddan av den typ som byggdes på Kronobergshed uppfördes 1924 vid en vårfest på Skansen i Stockholm.

Möten på Kronobergshed

Många möten har skett på Kronobergshed. Ett av de mest minnesvärda är när Oscar II överräckte nya fanor till regementet 1893. Många är också de midsomrar som firats av tusentals besökare och militärer på heden.

Kung Oscar II besökte Kronobergshed den 13 juli 1893. Ettusen man paraderade och musikkåren spelade. Med denna ceremoni fullföljde kungen en gammal tradition. Ända fram till införandet av 1974-års grundlag var konungen formellt försvarets högste befälhavare.

*"Ers Majestät! Förband ur armén enligt avlämnat styrkeförband.
– God dag soldater!
– Länge leve konungen!"*

Kungen lär ha kommenterat manskapets uppvisning:
"Gossarna hoppar och springer lika lätt som smålandsharar".

En minnessten restes vid detta tillfälle invid sjukhuset och försågs med Oscar II:s namnteckning i guld på ena sidan. På den andra sidan är följande text inhuggen:
*Rest XIII Juli MDCCCXCIII då Konung Oscar II Tilldelade sitt
Kronobergsregemente Nya fanor.*

Minnessten med kung Oscar II:s namnteckning

Minne från min exercis. Vykort.
Foto A. Widén, Vimmerby.

Nordiska museet skickade 1943 ut en frågelista om minnen från livet som stamsoldat och beväring. I ett av svaren på frågelistan finns berättelsen av Eric H. Anderek i Pjätteryd socken om Kronobergshed.

"Halmhyddorna kallades för bikupor och de före detta tälten tjuvabi. Halmhyddorna var runda och hade ett fönster i spetsbåge, ett mindre fönster i samma form över dörren. Golvet var av bräder tidigare jord. Hämtade granris i skogen att ligga på. Plats för 27 man att ligga. Gevären låg på en smal hylla över huvudet. Den som reste sig fick geväret i huvudet. Golvet diameter var 5,5 m. När alla lagt sig var det 2 m² kvar av golvytan. Hälften måste gå ut när resten klädde på sig. Från förrådet fick man filt, madrassvar och ett putvar. Dessa stoppades med långhalm. Den som kom sent in fick sparkar av de som låg när de trampade på deras fötter. Varje kompani hade sin tältgata med uppställningslinje. Tälten stod i raka linjer. I östra änden av varje gata hade kompanichefen sitt tält. Lite längre åt öster stod två tält för bataljonschefen. Fanns också tält för översten och lägervakten. Officerstälten var invändigt spända med papp. Det fanns en reservgata med fem tält samt tält för musikerna. Vakna vid reveljen i kuporna på söndagar klockan sex var härligt. Någon härligare musik fanns inte. Instrument och trummor, särskilt basen fick ökad effekt när man låg på marken." (EU 24321 Eric H. Anderek, Sunnebo hd, Pjätteryd sn, Älmhult)

Kronobergshed hade stor betydelse för den omgivande traktens ekonomi. Befolkningen bidrog med mat, tjänster och transporter. Officerare och underofficerare med familjer hyrde sommarbostad i kringliggande gårdar. Gamla och fat-

Beväringssoldater på Romme hed, målning av Josef Wilhelm Wallander 1864.

tiga levererade ägg, smör, grönsaker, frukt och bär till soldaterna. Efter besöket på heden fylldes deras tomma korgar med överbliven mat som de tog med sig hem.

Övningshedarna har varit öppna miljöer dit folk på stora helger begav sig i tusental. Festligheterna kulminerade vid midsommar. Spännande läsning är en kvinnas minnen från

sitt besök i den manligt präglade militära världen i början av 1900-talet. Nelly Kristoffersson minns:

”En midsommardag i början av förra seklet fick jag följa med mina föräldrar till Kronobergshed. Där var stora festligheter och folk gick flera mil i stora sällskap för att fira midsommar.

Jag hade en bror som fullgjorde sin värnplikt det året och det var sed att föräldrarna skulle bjuda sina söner samt släktingar, vänner och grannar som besökte dem den dagen på traktering. Vi hade med oss en kista med mat, hembryggt öl och brännvin.

Tusentals personer var samlade när vi kom fram. Flaggorna vajade på sina stänger och majstången var virad med löv och blomster och prydd med blågula vimplar. Ute på slätten syntes Officersborgen likt ett litet vackert sagoslott. Bredvid vägen stod gummor i stånd och sålde frukt och hemlagad konfekt. Vetebröd, våfflor och gorån hade en strykande åtgång. En blind man satt och slog på en triangel och sjöng kärleksvisor. Vanlottade satt och bad om en slant. Vykortsförsäljare gjorde goda affärer.

Festligheterna började med kyrkparaden, då regementet marscherade från kaserngården under Kunglig Kronobergs regementes musikkårs taktfasta toner till gudstjänsten, som hölls i en vacker furuskog. Efter gudstjänsten stod folk i kö för att köpa kaffe med fem slags kakor för en toluskillning vid Kronsjöns kafé. På eftermiddagen var idrottstävlingar och skämtlekar anordnade på slätten. Särskilt säcklöpning och slå katten ur tunnan väckte stor munterhet. Därefter spelade musikkåren upp till dans omkring majstången. Det fanns ingen dansbana på den här tiden så man dansade på Guds gröna jord så att gräset försvann. Det var en brokig skara. Officerare och beväringar i blå

uniformer med gula mässingsknappar som blänkte i solskenet. Bondpojkar i vadmalskläder, stadsdamer i klänningar i köpetyg med hattar på huvudet och flickor i hemvävda förkläden och schaletter.

I skogsområdet vid heden band de besökande släkt och vänner sina hästar och ställde upp sina vagnar. Mina föräldrar hade med sig ett tjugotal rågmjölslimpor, smör, ost och torkat kött. Det dukades upp i vagnshäcken eller på kistlocket. Mat, öl och brännvin skulle alla bjudas på. Här stod hästen med sitt årsföl omgiven av surrande flugor. Göken gol. Det var ett larm av människor, djur och dansmusikens smäktande toner hördes i fjärran.”

När högvaktens klocka närmade sig tolvslaget på söndagar och helgdagar spelade musiken kyrkoslag, ett musikstycke som återgav kyrkklockornas sammanringning. Kompani efter kompani marscherade i söndagsmundering ned mot hindergården vid Dansjöns strand. Där hölls kyrkoparaden och en gudstjänst, mellan rader av grova, högvuxna tallar.

Under kvällstimmarna spelade musikkåren regementsmusik. Hurtig ungdom övade idrott tills regementets tapto kallade till vila och därefter låg heden snart tyst. Bara vaktpostens steg dunkade och ljöd fram och åter, fram och åter.

Övningsheden drog till sig försäljare av matvaror, innan kiosker och marketenterier mot slutet av 1800-talet blev allt vanligare. Av traktens bondgummor kunde sugna knektar förse sig med bullar, pannkakor, sockertoppar och andra godsaker som sköljdes ned med brännvin, öl eller svagdricka.

Midsommarfest. Bond-
flicka och societetsdamer
framför Officersborgen.

De nyantagna rekryterna var viktiga kunder. De skulle under sitt första möte bjuda de äldre knektarna i lägret på en riklig ranson av brännvin. Det var bönderna som utrustade soldaten med proviant inför regementsmötet. Matsäcken i matskrinet som skickades med skulle räcka under de veckor som mötet varade.

Soldatintroduktioner på tyg tillverkades i åtta olika utföranden av Jon Kjelleström mellan åren 1885-1890. Dessa bomullsdukar kunde köpas på marketenteriet och sparades sedan som ett minne. På duk nummer fem berättas om hur soldaten skulle packa sin ränsel: längst ner reservproviantpåse, skjorta, kalsonger, ylletroja och putstyng.

Utställning på Armémuseum 2012.

Ovanpå en rörlig skiva: skor, strumpor och patronpaket. I ränslens lock: fodral till mössa, fotlapp och handduk. Utanpå ränslen: tältedel till skyddstålt, tältpinnar, tältstångdel, kapp och kapprem, kokkärl av koppar och spade. I proviantväskan: en dosa med kaffe, påse med dagens proviant, sked och kniv. Nummerbrickan bar man runt halsen. Förbandsduken syddes fast på insidan av vapenrockens vänstra skört.

Att ”sända en vy”, som det står på många kort från indelta knektar och beväringsspojkar blev en vurm som snabbt spred sig över landet. År 1901 skickades en miljon vykort och bara tre år senare över fyra gånger så många. Många är de kort som visar hur mötesplatserna var bebyggda.

Packningstips för ränseln kunde soldaterna skaffa sig genom att köpa introduktionsduk N:o 5, en privat persedel som tillverkades i slutet av 1800-talet.

Naturmiljön på Kronobergshed

Heden är en väldränerad plan sandmark. Slitage av marken har gjort att vissa växter trivs. Ljungen breder ut sig och vid skjutbanan kan du finna det sällsynta storfibbblebiet bland fibblor och sand.

Kronobergshed ligger i ett drumlinlandskap där höjder sträcker sig från norr till söder. I sänkan Mohedaån, Dansjön och Lekarydsån möts ett västligt gnejs- och ett östligt granitområde. Kronobergshed ligger vid en höjdsträckning som är uppbyggd av sorterade sediment överlagrade av morän. Marken utnyttjas numera som flygfält för segelflyg och till en del som skjutfält.

Ordet hed har en äldre betydelse av utmark och ljunghed är benämningen på utmarkens vegetation. Heden var i huvudsak öppen och trädlös. Ordet hed används också som begrepp för växtsamhällen på näringsfattig mark. En ljunghed är en vidsträckt öppen betesmark, som brändes regelbundet så att ljungen kunde föryngra sig.

Ljungen *Calluna vulgaris* är ljunghedens viktigaste växt. I kanten av heden finns rester av ljunghedsflora med bland annat ljungögontröst *Euphrasia micrantha*. Den är en liten, ettårig halvparasitisk ört med små vita eller lilaflammande blommor. Den växer alltid tillsammans med ljung, ofta längs stigar och i kanten av betade ljungtuvor. Arten är sällsynt och har minskat kraftigt under 1900-talet. Den blommar i augusti till september. En annan växt som trivs där det är lite fuktigare är granspira *Pedicularis sylvatica*, som blommar med rosaröda blommor i maj-juni.

Vid en insektsinventering vid Kronobergshed hittades i den bara sanden runt skjutbanan det ovanliga biet storfibb-

lebi *Panurgus banksianus*. Biet är 10-12 mm stort, helsvart med en påfallande kraftig och kolsvart behåring. Hanarna har en karakteristisk kroppsform med ett kraftigt huvud och en konformad bakkropp. Arten flyger från början av juni till slutet av juli när grå-, rot-, sommar-, höst- och flockfibbla blommor. Födan för de fullvuxna bina är nektar som sugas ur blommor, medan larverna livnär sig på pollen. Biet föredrar varma och torra ängsmarker med riklig förekomst av fibblor. Det måste också finnas marker med lättgrävd och vegetationsfattig sandjord för bobygge inom flygavstånd. Lämplig miljö är militära övnings- och skjutfält. För storfibbblebiet är 80 lokaler kända i Sverige. Det klassas som sårbart (VU). De specialiserade pollensamlare bina har vanligtvis en extremt låg reproduktionshastighet. Bland vissa bin producerar bihonan i genomsnitt mindre än tio avkommor under hela sin livstid. Biet ingår i Naturvårdsverkets åtgärdsprogram 2011-2016 för hotade arter. Åtgärdsprogrammet omfattar tio arter av solitärbin där tillbakagången orsakas av en kraftig minskning av miljöer de trivs i.

Ljungheden med Friskolan Kronobergshed i bakgrunden

Hedens skjutbana.

Ljung.

Ett bi hämtar nektar ur ljung.

Ljungögontrösten växer som halvparasit med ljung.

Kärtingtand blommar i maj.

Kronologi Kronobergshed

- 1623 den 17 april fick Herman Wrangel order av Gustav II Adolf att dra samman ett Smålandsregemente till Kalmar inför en hotande polsk landstigning. Wrangel hämtade sitt regemente från Kronobergs län.
- 1684 undertecknade adeln och bönderna i Kronoberg sitt kontrakt gällande indelningsverket med Karl XI.
- 1686 generalmönstring för kung Karl XI i Växjö.
- 1777 bestämdes att Kronobergs regementes mönstrings- och övningsplats skulle flyttas från Växjö till Dansjö ryd, som därefter benämns Kronobergshed.
- 1778-1919 vapenövade Kungl. Kronobergs regemente på Kronobergshed.
- 1833 den 14 december beslöt Karl XIV Johan att armén inte skulle ta med tält vid ”uppbrott till krig”.
- 1836 visade överste Carl Wrede från Kronobergs regemente ett halmtält för Karl XIV Johan på Ladugårdsgärde i Stockholm.
- 1840 beslutade Kungl. Majt. att 64 stycken halmhyddor skulle byggas för en summa av 1408 Riksdaler Banco.
- 1859 uppfördes ytterligare 24 stycken halmhyddor.
- 1860-talet byggdes Officersborgen.
- 1864 uppfördes 5 stycken halmhyddor.
- 1873 byggdes 20 stycken halmhyddor.
- 1884 köpte staten Kronobergshed efter försvarsbeslutet om ökad beväringutbildning.
- 1889 byggdes 24 stycken halmhyddor, tillsammans blir det 137 stycken under åren 1841-1889.
- 1893 den 13 juli besöktes Kronobergshed av kung Oscar II. En minnessten restes.
- 1901 infördes allmän värnplikt i Sverige och riksdagen beslutar att inga indelta soldater ska antas från och med 1902.
- 1919 flyttade Kronobergs regemente till Växjö och reste en minnessten på Kronobergshed.
- 1924 byggdes en halmhydda lik dem på Kronobergshed på Skansens vårfest i Stockholm.
- När halmhyddorna inte längre var i bruk flyttades två till I 11:s område i Växjö och en till Moheda hembygdspark.
- 1960 brann två halmhyddor upp under en stridsövning på Kronobergshed.
- 1986 restaurerades de två halmhyddorna och halmen byttes ut mot den grövre vassen.
- 1997 avvecklades I 11 och de två halmhyddorna i Växjö övergick till den nya ägaren Vasakronan. De skänktes därefter till föreningen Hemvärnsgården som flyttade dem tillbaka till Kronobergshed.
- 2002 byggnadsminnesförklarades de två halmhyddorna på Kronobergshed.
- 2007 såldes fastigheten till Friskolan Kronobergshed.
- 2009 ansökte Hemvärnsrådet KRAG om att flytta de två halmhyddorna, detta avslogs av Länsstyrelsen i Kronobergs län.
- 2012 är frågan åter aktuell att flytta halmhyddorna inom området.

Byggnadsminne

I Kronobergs län finns 35 byggnadsminnen. Hos länsstyrelsen i Kronobergs län kan du få reda på hur skyddet är utformat för varje enskilt byggnadsminne. De två halmhyddorna på fastigheten Dansjö 2:39, Lekaryds socken i Alvesta kommun förklarades som byggnadsminne den 30 december 2002. Av skyddsföreskrifterna framgår att byggnaderna inte får rivas eller på annat sätt förändras, att de ska underhållas och att de inte får flyttas utan Länsstyrelsens medgivande.

Det är en nationell angelägenhet att skydda och vårda vår kulturmiljö. En byggnadsminnesförklaring är ett statligt lag-skydd av en kulturhistoriskt värdefull byggnad, park, trädgård eller anläggning. Byggnadsminnen regleras av kulturminneslagen 3 kap 1 § lagen (1988:950) om kulturminnen och handläggs av landets länsstyrelser. I kulturminneslagen anges att:

”En byggnad som är synnerligen märklig genom sitt kulturhistoriska värde eller som ingår i ett kulturhistoriskt synnerligen märkligt bebyggelseområde får förklaras som byggnadsminne av länsstyrelsen.”

Länsstyrelsen har tillsynsansvar och ansvarar för att skydds-föreskrifterna efterlevs. Skydds-föreskrifterna ska skydda mot olämpliga förändringar föranledda av kortsiktiga behov och garantera att byggnadsminnena bevaras i så orört skick som möjligt. Skyddet för byggnadsminnen är individuellt utformat vad gäller omfattning och detaljeringsgrad. Byggnadsminnesförklaringarna syftar också till att få till stånd nära samarbete mellan ägarna till byggnadsminnena och företrädare för kulturmiljövården. Ägare till byggnadsminnen har därför rätt till rådgivning samt möjlighet att ansöka om byggnadsvårdsbidrag hos länsstyrelsen.

Vy över heden. Vykort, Mats Nässerts bildarkiv.

LÄNSSTYRELSEN
KRONBERGSHEDEN

BESLUT

Datum:
2013-12-20

Ärendenummer:
211-5286-97

Byggnadsminnesförklaring av två halmhyddor på
Kronobergshed, fastigheten Dansjö 2:41, Lekaryds
socken, Alvesta kommun

BESLUT

Länstyrelsen förklarar med stöd av 3 kap 1 § lagen
(1988:950) om kulturminnen (KML) de två halmhyddorna
på Kronobergshed för byggnadsminne.

Sködsföreskrifter

1. Byggnaderna får inte rivas, ej heller byggas om
eller på annat sätt förändras.
2. Byggnaderna skall underhållas så att de inte
förfaller. Vård och underhållsarbeten skall utföras
med traditionella material och metoder och på sådant
sätt att det kulturhistoriska värdet inte minskar.
3. Byggnaderna får inte utan Länstyrelsens
medgivande flyttas.

REDOGÖRELSE FÖR ÄRENDET

Hyddorna stod tidigare på i 11:s område i Vaxjö och
ägdes av Fortifikationsförvaltning. Efter
avvecklingen av I 11 övergick de 1991 i Vasa Kronan.
År 80. De skänktes därefter till Föreningen

Ärendenummer och ärendet ska vara tillgängligt för allmänheten

Förhandspröv	Ärendenummer	Beslut	Enhet	E-post	Hemsida
211-5286-VÄXJÖ	Kungäppan 8	2013-06-07	2013-06-20	lansstyrelsen@lansstyrelsen.se	www.lansstyrelsen.se

Utskrift från
Mantol för utskrift

2013-06-20 10:11

LÄNSSTYRELSEN
KRONOBERGS LÄN

BESLUT

Datum:
2002-12-31

Ansökningsnummer:
221-5486-97

200

Hemvärnsgården. Från att på Västs statligt ägda övergått de i privat ägo.

Hyddorna flyttades från i 11:a område i Växjö till rubr fastighet på Kronobergshed. Fastigheten ägs av Kronobergs läns hemvärnsförbund.

Riksantikvarieämbetet, som redan 1994-05-31 arbetat för att hyddorna skulle förklaras för statliga byggnadsminnen enligt förordningen (1988:1229) om statliga byggnadsminnen, skrev den 11 september 1997 till Länsstyrelsen och föreslog att de då de övergått i privat ägo skulle byggnadsminnesförklaras enligt kulturminneslagen 3 kap.

Riksantikvarieämbetet bifogade även förslag till skyddsföreskrifter enligt punkterna 1 och 2 ovan.

Vid länsantikvariens besök på platsen hösten 2002 diskuterades förslaget till skyddsföreskrifter i samförstånd med Kr.

MOTIVERING

Halmhyddorna utgörs av konformiga lägerhyddor av halm eller spån. De var avsedda att användas i fält och flyttades omkring till olika platser. När halmen hade tjänat ut kunde man förnya detta ytskikt. Då de inte längre var i bruk flyttades två stycken till f.d. i 11:a område i Växjö för att bevaras och uppmärksammas musealt. De kommer ursprungligen från mötesplatsen Kronobergshed. Hyddor av detta slag började i stort antal uppföras vid 1800-talets mitt vid övningsplatserna Kronobergshed, Kulitorp och Ljungbyhed för att tillgodose bättre förhållanden vad det gällde förläggningarna på mötesplatserna. På Kronobergshed uppfördes totalt 137 halmhyddor under tiden 1841-1900.

Endast ett fåtal hyddor finns bevarade idag. De två här aktuella går under benämningen Officershyddan och Manskapshyddan. Genom placeringen på Kronobergshed har de förts närmare den plats där de ursprungligen användes.

LÄNSSTYRELSEN

RESULT

2023.12.30

Availability
<http://dx.doi.org/10.1016/j.jagp.2007.07.007>

3170

HUR MAN ÖVERKLAGAR

Detta beslut kan överklagas hos Länsrätten i Kronobergs län inom tre veckor från den dag Ni fick del av beslutet. Även Riksantikvarieämbetet kan överklaga beslutet.

Class 3, 6000

Margie Forster

Delgivningsåret

Med delgivningskvitto

Bilagor

Kopia av ekonomiska kartan
Kopia av Lantmäterimyndighetens digitala
fastighetskarta

Kopia för kännedom till

Kronobergs läns hemvärnsförband, 351 81 VÄRMO
Riksantikvarieämbetet, Box 5405, 114 84 STOCKHOLM
Alvesta kommun, Centralplan 1, 342 80 ALVESTA
Sambälsbyggnadsenheten/plan
Natur- och kulturmiljöenheten/kultur

Officerskällan vid Grännaforsa.
Hit gick officerarna på kvällarna
för att dricka brunn och lyssna
på musikkåren.

Från min beväringstid. Teckning av Albert Engström i Strix 1917.

Illustrationer

Beväringssossar på Romme hed.

1864. Illustration av Josef Wilhelm Wallander.

Från min beväringstid.

Teckning av Albert Engström i Strix 1917, nr 38.

Kavalleripunch.

1880-tal. Etikett, J. H. Alms Vin- & Sprithandel, Stockholm.

Klas Alfrik – Albert Engströms kamrat från värnpliktstiden.

1907. Teckning av Albert Engström.

Möten på Kronobergshed. 2003.

Teckning av Jan Krahner infoform.se

Soldatens hemkomst.

1871. Målning av V. E. Sparre i G. Nyblæus. Scener ur den indelte soldatens liv.

Källor och litteratur

Otryckta källor

Armémuseum, Basutställning, *Freden och övningsheden*, 2000.

Tillfällig utställning, *Mat för en hel armé*, 2012.

Fortifikationsverket, Samling av fastighetshandlingar.

Kronobergshed karta 1889.

Krigsarkivet. Gruppfotosamlingen.

Länsstyrelsen Kronobergs län, Beslut byggnadsminnesförklaring, 2002-12-30.

Naturvårdsverket, www.artportalen.se Hämtad 2012-05-15.

Nordiska museet. Etnologiska undersökningen, frågelista 1943 nr 74, *Stamsoldat och beväring*.

Riksantikvarieämbetet. Bebyggelseregistret. Kronobergs län, Alvesta kommun, *Dansjö 2:41 Halmhyddorna på Kronobergshed*. www.bebyggelseregistret.raa.se Hämtad 2012-07-13.

Riksantikvarieämbetet. Fornlämningsregistret. Kronobergs län, Alvesta kommun, *Lekaryd socken, RAÄ 13:1, RAÄ 62:1, RAÄ 64:1, RAÄ 103:1*. www.fmis.raa.se Hämtad 2012-07-13.

Smålands militärhistoriska sällskap, www.smhs.eu Hämtad 2012-10-01.

Smålands museum. Kulturarvscentrum Småland, fotosamling.

Sveriges lantbruksuniversitet, www.artfakta.se Hämtad 2012-05-15.

www.genealogi.se Hämtad 2012-07-20.

www.ljungbykompani.se Hämtad 2012-07-20.

Muntliga källor

Karl Johan Krantz, Lammhult.

Elin Åkelius, Länsstyrelsen i Kronoberg, Miljövårdsenheten.

Tryckta källor och litteratur

Agermark, Gösta. 1983. *Kronobergshed*. Värebygd 1983. Utgiven av Norra Allbo hembygdsförening. Alvesta.

Andersson, Axel. 1951. *Kronobergshed*. Elvaposten 1951:4. Utgiven av Kungl. Kronobergs regementes kamratförening, Växjö.

Berg, Ejnar. 1981. *Kaserner, baracker och hyddor. Svenska soldatboningar under fyra århundraden*. Uddevalla.

Berg, Ejnar & von Konow, Jan. 1996. *Vyer från hedar, moar och slätter. Arméns mötesplatser och deras bebyggelse*. Stockholm.

Berg, Ejnar. 2004. *Vyer från kastaler, kastell och kaserner. Guide över Sveriges militära byggnader illustrerad med vykort*. Västervik.

Brink, Fr. Th. 1952. *En inryckning till regementsmöte på Kronobergshed på 1890-talet*. Elvaposten, 1952:3. Utgiven av Kungl. Kronobergs regementes kamratförening, Växjö.

Bünger, Harald. 1972. *Kunglig glans kring Kronobergshed*. Elvaposten, 1972:4. Utgiven av Kungl. Kronobergs regementes kamratförening, Växjö.

Danielsson, Peter & Jonsson, Magdalena. 2006. *Till fots, till häst, till sjöss*. Kalmar läns museums årsbok 2006. Kalmar.

- Engström, Albert. 1907. *Mitt lif och leverne*. Stockholm.
- Ericson, Lars. 1995. *Svenska knektar. Indelta soldater, ryttare och båtsmän i krig och fred*. Lund.
- Forssman, Helge. 1956. *Kronobergshed vid seklets början*. Elvaposten 1956:3. Utgiven av Kungl. Kronobergs regementes kamratförening, Växjö.
- Högberg, Leif & Ohlsson, Jan Erik. 2006. *Militär utflykt! En vägvisare till militärhistoriska sevärdheter i Sverige*. Skurup.
- Sveriges försvar del II*. 1928. Red. Kleen, C.W. & K:son Björn E.H.
- Krantz, Karl Johan. 1988. *Garnisonsstadens politik och ekonomi. Växjö, Jönköping och Eksjö inför bygderegementenas kasernering*. Kronobergsboken 1988-1989. Växjö.
- Kristoffersson, Nelly. 2005. *En midsommardag på Kronobergshed*. Elvaposten 2005:3. Utgiven av Kungl. Kronobergs regementes kamratförening, Växjö.
- Kronans kläder*. 2010. Red. Anna Fredholm & Martin Skoog. Armémuseum årsbok, Morgongåva.
- Kronobergshed*. 1993. Nationalencyklopedin, band 11. Höganäs.
- Kronobergs regemente under 1900-talet*. 1996. Redaktionskommitté Rolf Björck. Växjö.
- Kumm, Elfred. 1949. *Indelt soldat och rotebonde*. Stockholm.
- Kungl. Kronobergs Regemente under fyra sekel 1623-1964*. 1967. Kungl. Kronobergs regementes historiekommitté, Växjö.
- Manneborg, Olle. 2001. *Jonas på Kronoberg - del 2: en kort uppteckning efter hans berättelse*. Elvaposten 2001:1. Utgiven av Kungl. Kronobergs regementes kamratförening, Växjö.
- Mat för en hel armé*. 2012. Utställningskatalog Armémuseum. Stockholm.
- Moberg, Vilhelm. 1927. *Raskens*. Stockholm.
- Naturvårdsprogrammet för Kronobergs län*. 1989. Länsstyrelsen i Kronobergs län. Växjö.
- Nordenskjöld, Sune. 1952. *De gamla halmtälten på Kronobergshed*. Elvaposten 1952:4. Utgiven av Kungl. Kronobergs regementes kamratförening, Växjö.
- Nyblæus, Gustaf & Sparre, Viktor Ludvig Emanuel. 1866. *Scener ur indelte soldatens lif*. Stockholm.
- Olsson, Simon. 2011. *Svenska arméns uniformer 1875-2000*. Värnamo.
- Rehnberg, Mats. 1967. *Vad skall vi göra med de blanka gevär*. Stockholm.
- Schulze, Hella. 2001. *En inmätning på Hultsfreds slätt. RAÄ 174 m fl, Vena socken, Hultsfreds kommun, Småland*. Kalmar läns museum rapport 2001 juni.
- Stenström, Jonas & Forshed, Nils. 2004. *Ljunghedar historia, ekologi och arter*. Borås.
- Wernstedt, F. 1923. *Kungl. Kronobergs regemente 1623-1923*. Växjö.
- Von Konow, Jan. 1968. *Gamla mötesplatser X: Kronoberghed*. Folkförsvaret 1968:3.
- Ydström, Gösta. 2004. *Livet på Kronobergshed*. Elvaposten, 2004:1. Utgiven av Kungl. Kronobergs regementes kamratförening, Växjö.
- Åtgärdsprogram för vildbin och småfjärilar på torräng 2011-2016*. Naturvårdsverket rapport 2011:6 441. Stockholm.

Kungl. Kronobergs regementes vapensköld med Smålands landskapsvapen lejonet, beväpnat med ett armborst.

